

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه دین و فلسفه

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم قرآن و حدیث

ژرف اندیشی از منظر قرآن

استاد راهنما

خانم دکتر مریم ایمانی خوشخو

استاد مشاور

خانم دکتر فاطمه سادات تهامی

دانشجو

لیلا علی خانی

مهر ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم

پگاه لبخند او - حضرت موعود علیه السلام - میعاد شبنم آزادی بر گونه های کویری غنچه هستی است.
این تلاش ناچیز علمی را به آن پگاه، تقدیم می نمایم. ما با آن پگاه وعده داریم... آیا پگاه نزدیک
نیست!؟

تقدیر و تشکر

پیمودن راه دشوار نگارش این پژوهش از نقطه آغاز تا انجام، منت دار الطاف بی شائبه عزیزانی است که تشکر از آنان بر نگارنده لازم است.

استاد راهنمای محترم خانم دکتر مریم ایمانی که ساحل عطشان این قلم را با امواج پیاپی دریای دانایی خویش سیراب نمودند و خانم دکتر فاطمه تهامی که لحظه لحظه این پژوهش را زیر سایه با برکت خویش پروراندند و همسر ارجمندم که در طول نگارش این پایان نامه مرا یاری کردند. برای همه آنان سلامتی و موفقیت روزافزون را از خداوند متعال مسئلت می نمایم.

چکیده

پژوهش حاضر با عنوان ژرف اندیشی از منظر قرآن که با مراجعه به کتب لغت، تفسیر و حدیث نوشته شده است، در ابتدا به تبیین جایگاه اندیشه از نگاه قرآن می‌پردازد و سپس در راستای بررسی مفهوم ژرف اندیشی، ویژگی های ژرف اندیشان مطرح می‌شود و در ادامه نیز موانع و عوامل ژرف اندیشی به تفصیل بیان می‌گردد. تحقیق حاضر به این سؤالات پاسخ می‌دهد که در نگاه قرآن، اندیشه از چه جایگاهی برخوردار است؟ و چگونه می‌توان ژرف اندیشی را تقویت و یا تضعیف نمود؟ و این نتایج حاصل می‌شود که قرآن بر فکر و اندیشه‌ای تأکید می‌ورزد که در مسیر و روشی مناسب به کار گرفته شده و منجر به عبودیت بیشتر انسان گردد. در حقیقت ژرف اندیشی از دیدگاه قرآن، ارتباطی تنگاتنگ با عبودیت و شناخت حقایق دارد و شامل دقت و تأمل در درک و شناسایی آیات الهی در آفاق و انفس، نظر در عواقب امور، ادراک حقایق و تمییز میان امور مختلف، آگاهی مداوم بر آن حقایق و بازداشتن باطن انسان از لغزشهاست برخی ویژگی های فردی و یا شرایط محیطی همچون گناهان، تقلید کورکورانه، پیروی از هوای نفس، شتابزدگی، شبهات و پرداختن به کارهای لغو حجاب دیده جان می‌شود و انسان را از تشخیص حقایق و سلوک در صراط مستقیم باز می‌دارند و عواملی همچون ایمان، تقوی، قرآن و سیر در تاریخ نیز آدمی را در این زمینه یاری می‌رسانند.

کلید واژه ها:

ژرف اندیشی، بصیرت، تفکر، تذکر، ایمان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
------	-------

فصل اول: کلیات

۱	۱. مقدمه.....
۲	۲. بیان مسئله.....
۲	۳. سؤالات پژوهش.....
۳	۴. فرضیه ها.....
۳	۵. اهداف تحقیق.....
۳	۶. روش ها و فنون اجرایی پژوهش.....
۴	۷. پیشینه بحث.....
۵	۸. سازماندهی پژوهش.....

فصل دوم: جایگاه اندیشه در قرآن

۷	۱-۲. جایگاه اندیشه در قرآن.....
۱۴	۲-۲. واژگان هم ارز ژرف اندیشی.....
۱۴	۱-۲-۲. نظر:.....
۱۴	۲-۲-۲. تعقل:.....
۱۶	۳-۲-۲. تفکر:.....
۱۶	۴-۲-۲. تدبیر:.....
۱۷	۵-۲-۲. تفقه:.....
۱۷	۶-۲-۲. علم:.....
۱۹	۷-۲-۲. معرفت:.....
۱۹	۸-۲-۲. بصیرت:.....
۲۰	۹-۲-۲. فرقان:.....
۲۱	۱۰-۲-۲. نور:.....

- ۲۱..... تذکر: ۱۱-۲-۲
- ۲۲..... معادل قرآنی ژرف اندیشان ۳-۲
- ۲۳..... اولی الالباب ۱-۳-۲
- ۲۴..... اولی النهی ۲-۳-۲
- ۲۴..... اولی الابصار ۳-۳-۲
- ۲۵..... علماء ۴-۳-۲
- ۲۵..... راسخون فی العلم ۵-۳-۲
- ۲۶..... اوصاف ژرف اندیشان ۴-۲
- ۲۶..... ایمان ۱-۴-۲
- ۲۹..... وفا به عهد الهی ۲-۴-۲
- ۳۰..... صلۀ رحم ۳-۴-۲
- ۳۳..... خوف و رجاء ۴-۴-۲
- ۳۴..... خشیت و خوف ۵-۴-۲
- ۳۷..... صبر ۶-۴-۲
- ۳۸..... اقامۀ نماز ۷-۴-۲
- ۳۹..... انفاق ۸-۴-۲
- ۴۰..... زدودن سیئات بوسیله حسنات ۹-۴-۲
- ۴۱..... تلاوت قرآن ۱۰-۴-۲
- ۴۲..... شناخت حقیقت ۱۱-۴-۲
- ۴۳..... ذکر ۱۲-۴-۲
- ۴۴..... تفکر ۱۳-۴-۲
- ۴۵..... تهجد ۱۴-۴-۲
- ۴۷..... انابه ۱۵-۴-۲
- ۴۷..... تجزیه و تحلیل مسائل و متابعت از حق ۱۶-۴-۲
- ۴۸..... دوراندیشی و عدم دل بستگی به دنیا ۱۷-۴-۲
- ۵۰..... عدم عناد با حق ۱۸-۴-۲

۵۱.....	۱۹-۴-۲. دعای خالصانه.....
۵۴.....	۲۰-۴-۲. تقوای الهی.....
۵۶.....	۲۱-۴-۲. عبرت گیری.....
۶۰.....	۲۲-۴-۲. تذکر.....
۶۳.....	۲۳-۴-۲. درک راز احکام.....
۶۴.....	۲۴-۴-۲. نگرش آیه ای.....

فصل سوم: عوامل و موانع ژرف اندیشی

۷۰.....	عوامل ژرف اندیشی.....
۷۰.....	۱-۳. عوامل درونی.....
۷۰.....	۱-۱-۳. ایمان.....
۷۳.....	۲-۱-۳. تقوی.....
۷۴.....	۳-۱-۳. آخرت اندیشی.....
۷۵.....	۴-۱-۳. یاد خدا.....
۷۶.....	۵-۱-۳. عبودیت و توبه.....
۷۷.....	۲-۳. عوامل بیرونی.....
۷۷.....	۱-۲-۳. قرآن.....
۷۸.....	۲-۲-۳. تاریخ.....
۷۹.....	۳-۲-۳. آیات الهی.....
۸۰.....	۴-۲-۳. معجزات.....
۸۱.....	۵-۲-۳. تورات.....
۸۱.....	موانع ژرف اندیشی.....
۸۱.....	۳-۳. موانع درونی.....
۸۲.....	۱-۳-۳. حب دنیا.....
۸۳.....	۲-۳-۳. گناهان.....
۸۶.....	۳-۳-۳. نفاق.....

۸۸.....	۴-۳-۳. تکبر.....
۸۹.....	۵-۳-۳. تقلید کورکورانه.....
۹۴.....	۶-۳-۳. آرزوهای دور و دراز.....
۹۶.....	۷-۳-۳. پیروی از اکثریت.....
۹۷.....	۸-۳-۳. کفر و اعراض.....
۱۰۲.....	۹-۳-۳. ارتداد.....
۱۰۴.....	۱۰-۳-۳. شتابزدگی.....
۱۰۵.....	۱۱-۳-۳. جهل.....
۱۰۶.....	۱۲-۳-۳. غفلت.....
۱۰۷.....	۱۳-۳-۳. تجاوز و عدوان.....
۱۰۸.....	۱۴-۳-۳. تعصب و لجاجت.....
۱۱۰.....	۱۵-۳-۳. نفی معاد.....
۱۱۱.....	۱۶-۳-۳. رفاه طلبی.....
۱۱۲.....	۱۷-۳-۳. هوی پرستی.....
۱۱۶.....	۱۸-۳-۳. انکار آیات الهی.....
۱۱۷.....	۱۹-۳-۳. عدم ولایت پذیری.....
۱۱۸.....	۲۰-۳-۳. ظن و گمانهای باطل.....
۱۱۹.....	۲۱-۳-۳. افتراء.....
۱۲۰.....	۲۲-۳-۳. ظاهریننی.....
۱۲۱.....	۲۳-۳-۳. شک و تردید.....
۱۲۲.....	۲۴-۳-۳. ترک تدبیر.....
۱۲۳.....	۲۵-۳-۳. پرداختن به کارهای لغو.....
۱۲۵.....	۴-۳. موانع بیرونی.....
۱۲۵.....	۱-۴-۳. رهبران گمراه.....
۱۲۷.....	۲-۴-۳. شبهات.....
۱۲۹.....	۳-۴-۳. تبلیغات دروغین.....

۱۳۳ ۴-۴-۳. شایعات

۱۳۵ ۵-۴-۳. دوستان گمراه

۱۳۶ ۶-۴-۳. شیطان

۱۴۱ **نتایج و یافته ها**

۱۴۵ **منابع و مآخذ**

فصل اول

کلیات

۱. مقدمه

اندیشیدن جزء لاینفک زندگی بشر است. انسان در تمامی مراحل زندگی از ساده‌ترین تا اساسی‌ترین کارهایش نیازمند اندیشه است و حتی کمال وی منوط به چگونگی تفکر اوست ولیکن فکر و اندیشه‌ای اندیشمند است که جهان بینی صحیحی از هستی را برای آدمی به ارمغان آورد و موجب می‌شود که وی در صراط مستقیم گام بردارد و به توحید ناب الهی نائل گردد و سرانجام از رضوان الهی بهره‌مند شود. بدیهی است که هرچه اندیشه، شناخت انسان را از خداوند افزایش دهد و منجر به عبودیت بیشتر وی گردد، از جایگاه والاتری برخوردار است.

در قرآن و تعالیم انبیاء علیهم‌السلام نیز بدین امر بسیار تأکید شده و حتی عقل و اندیشه، لازمه دینداری معرفی گشته است. مکتب اسلام در کنار ترغیب انسانها به تفکر، راههای ثمربخش، درست و ژرف اندیشیدن را به او می‌آموزد تا اندیشه آدمی را در مسیری صحیح قرار دهد و عقول آنان را از حجابهای مختلفی که موجب جمود می‌شوند، خارج سازد و از این طریق قوای مدرکه‌شان را پربارتر ساخته و از انحراف آنان جلوگیری نماید زیرا ژرف‌اندیشی همچون چراغی است که انسان را در مسیر پرتلاطم زندگی به سرمنزل

مقصود می‌رساند و از طریق به کارگیری صحیح عقل و اندیشه است که راه گمراهی از رستگاری متمایز می‌گردد.

۲. بیان مسئله

انسان موجودی است صاحب عقل و اراده و لذا از هدایتی متفاوت با سایر موجودات برخوردار است. یکی از ابزارهای بسیار مهم در مسیر هدایت آدمی، اندیشه است. انسان باید ژرف بیندیشد تا قادر به تشخیص حق و باطل شده و در مسیر حق و صواب سلوک نماید. قرآن هم بسیار بر اندیشه ورزی تأکید می‌نماید و همواره خداوند متعال مردم را بدین مهم ترغیب می‌فرماید. اما این که چه نوع اندیشه‌ای مورد تأکید قرآنست و از دیدگاه قرآن چه نوع تفکری، ژرف اندیشی محسوب می‌شود و یا چه عواملی موجبات اختلال و یا ارتقاء ژرف اندیشی را فراهم می‌آورند، نگارنده را برآن داشت تا در این زمینه به تحقیق بپردازد.

۳. سؤالات پژوهش

سؤالهای اصلی:

۱. در نگاه قرآن اندیشه از چه جایگاهی برخوردار است؟

۲. چگونه می‌توان ژرف اندیشی را تقویت و یا تضعیف نمود؟

سؤالهای فرعی:

۱. ژرف اندیشان چه ویژگی‌هایی دارند؟

۲. موانع درونی و بیرونی ژرف اندیشی کدامند؟

۳. چه مواردی جزء عوامل ایجادکننده ژرف اندیشی محسوب می‌شوند؟

۴. فرضیه ها

۱. قرآن بر فکر و اندیشه ای تأکید می‌ورزد که در مسیر و روشی مناسب به کار گرفته شود تا از این طریق عقول انسانها را شکوفا نماید.
۲. ایمان، تقوی، قرآن و سیر در تاریخ از عوامل تقویت ژرف اندیشی و مواردی نظیر گناهان، تقلید کورکورانه، پیروی از هوای نفس، شتابزدگی، دوستان و رهبران گمراه و وسوسه های شیطان از اسباب تضعیف اندیشه محسوب می شوند.

۵. اهداف تحقیق

۱. اهداف کلی: تبیین جایگاه اندیشه و مفهوم ژرف اندیشی در قرآن، شناخت عوامل و موانع ژرف اندیشی
۲. اهداف جزئی: آشنایی با ویژگی ها و وظایف ژرف اندیشان، شناخت عوامل درونی و بیرونی و نیز موانع درونی و بیرونی ژرف اندیشی

۶. روش ها و فنون اجرایی پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای کار کتابخانه ای و با استمداد از کتب لغت، تفسیر و حدیث نگاشته شده است. بدین منظور ابتدا کتابها و منابع مرتبط با راهنمایی اساتید محترم راهنما و مشاور مطالعه شد و سپس نکات مورد نیاز در فیش ها ثبت گردید و سرانجام هنگام نگارش مورد استفاده قرار گرفت. با توجه به وسعت تفاسیر و عدم امکان مراجعه به همه آنها، تعداد پانزده تفسیر انتخاب گردید که عبارتند از: المیزان فی تفسیر القرآن، التبیان، مجمع البیان، مفاتیح الغیب، روح المعانی، التحریر و التنویر، نورالثقلین، الکشاف، الصافی، الدرالمثور، الکاشف، تفسیر قمی، فی ظلال القرآن، کتاب التفسیر و الجامع لاحکام القرآن. در انتخاب تفاسیر سعی شده است که از میان کتب معاصر و پیشینیان، شیعه و سنی و با روشهای مختلف تفسیری، تفاسیر فوق الذکر که عموماً از تفاسیر برجسته به شمار می‌روند، گزینش شوند.

لازم به ذکر است که در ترجمه آیات، از ترجمه آقای محمد مهدی فولادوند استفاده شده است.

۷. پیشینه بحث

با توجه به بررسی های انجام شده، هیچ گونه فعالیت پژوهشی تحت عنوان ژرف اندیشی از منظر قرآن یافت نشد، اما آثاری با موضوعات مشابه عبارتند از:

● کتاب:

شیرازی، علی، موانع بصیرت، قم، خادم الرضا علیه السلام، ۱۳۸۹

بهشتی، ابوالفضل، بصیرت دل، قم، نسیم بهشت، ۱۳۸۹

رحیمی، اکرم، بصیرت، تهران، نشر بهنامی، ۱۳۹۰

اسدی، احمد، تفکر در قرآن، تهران، نشر کوهسار، ۱۳۸۶

طباطبایی، محمدحسین، تفکر در قرآن، قم، مؤسسه دین و دانش، ۱۳۶۳

محمدی، ابوذر، سیمای تفکر در آینه قرآن کریم، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۹۱

ملکوتی نیا، علی، عوامل و موانع بصیرت در آموزه های قرآن و اهل بیت علیهم السلام، قم، تحسین، ۱۳۹۰

● پایان نامه:

دهقان پور، جان محمد، تدبر از دیدگاه قرآن و روایات، استاد راهنما: محمدعلی لسانی فشارکی،

دانشگاه آزاد اسلامی کرج، کارشناسی ارشد، ۱۳۷۹

خداپرست، سمیه، تدبر در قرآن، استاد راهنما: ابوالقاسم حسن پور، حوزه علمیه خراسان، مدرسه علمیه

نرجس علیها السلام، بی تا

پورمحمدی، ابوذر، بررسی مفهوم تفکر در قرآن مجید، استاد راهنما: احمد بادکوبه هزاوه، دانشگاه امام

صادق علیه السلام، کارشناسی ارشد

فیاضی، عبدالحسین، بصیرت از دیدگاه قرآن و روایات، استاد راهنما: علی احمد ناصح، جامعه

المصطفی، کارشناسی ارشد، ۱۳۸۵

● مقاله:

روغنی موفق، علیرضا، «ارزش اندیشه در قرآن»، نشریه علوم و معارف قرآنی، ش ۵، زمستان ۷۶، صص

۲۰۰-۱۷۱

لسانی فشارکی، محمدعلی و ابوذر پور محمدی، «بررسی مفهوم تفکر در قرآن کریم»، پژوهشنامه علوم

و معارف قرآن، ش ۳، تابستان ۸۸، صص ۱۶۱-۱۳۱

حر، حسین، «بصیرت از منظر قرآن و روایات»، فصلنامه قرآنی کوثر، ش ۳۶، پاییز ۸۹، صص ۱۲۷-۱۱۶

رهبری، حسن، «بازکاوی تدبیر در قرآن»، پژوهش های قرآنی، ش ۴۹، بهار و تابستان ۱۳۸۶، صص

۲۹۷-۲۶۰

گفتنی است که کارهای انجام شده یا به مباحثی غیر از مباحث مطرح شده در این پایان نامه پرداخته اند و یا از جامعیت کافی برخوردار نیستند و منابع مورد استفاده شان اندک است و در بسیاری از موارد در ذیل آیات به هیچ کتاب تفسیری مراجعه نکرده اند و عموماً آثار روشمندی به شمار نمی روند. اما در این پژوهش سعی شده است که تمامی آیات مربوطه استخراج شده و ذیل هر آیه از تفاسیر، کتب روایی و کتب لغت در جهت تبیین و توضیح آنها استفاده گردد.

۸. سازماندهی پژوهش

این پژوهش به جز کلیات در دو فصل ارائه گردیده است. فصل اول به بررسی جایگاه اندیشه در قرآن می پردازد و سپس در جهت تعریف مفهوم ژرف اندیشی از نگاه قرآن، ویژگی های ژرف اندیشان مورد بررسی قرار می گیرد. در فصل دوم هم عوامل و موانع ژرف اندیشی تبیین می گردد و هر یک از عوامل و موانع به دو دسته درونی و بیرونی تقسیم بندی می شود.

فصل دوم

جایگاه اندیشه در قرآن

۱-۲. جایگاه اندیشه در قرآن

خداوند به تفکر و اندیشه توجه ای ویژه مبذول داشته است که این امر از همان آغازین آیات نازل شده بر قلب پاک پیامبر ﷺ که مبتنی بر علم و آگاهی بود، نمایان است:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ - خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ - اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ - الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ - عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾^۱، علق (۹۶) - ۵

و این اهتمام تا بدانجاست که حتی هدف از نزول قرآن نیز اندیشه و تدبر معرفی شده است:

﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾^۲، ص (۳۸) ۲۹

در جایی دیگر، خداوند کلید نجات انسان را نیز در تفکر می داند:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَ وَفِرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾^۳، سبأ (۳۴) ۴۶

۱. بخوان به نام پروردگارت که آفرید - انسان را از علق آفرید - بخوان و پروردگار تو کریمترین [کریمان] است - همان کس که بوسیله قلم آموخت - آنچه را که انسان نمی دانست [به تدریج به او] آموخت.

۲. [این] کتابی مبارک است که آن را به سوی تو نازل کرده ایم تا در [بارۀ] آیات آن بیندیشند و خردمندان پند گیرند.

۳. بگو: «من فقط به شما یک اندرز می دهم که دو به دو و به تنهایی برای خدا به پا خیزید، سپس بیندیشید که رفیق شما هیچ گونه دیوانگی ندارد. او شما را از عذاب سختی که در پیش است جز هشدار دهنده ای [بیش] نیست.»

خداوند متعال در این آیه از پیامبر ﷺ می‌خواهد که دشمنان سرسخت اسلام را که آلوده به کفر و شرک بودند، موعظه‌ای بکند و آن اینست که بی‌سروصدا و جدا جدا به خاطر خدا قیام کنند و در گوشه‌ای به تفکر پردازند - چون انسان در خلوت بهتر می‌اندیشد - و در چنین حالی درباره حضرت محمد ﷺ نیک تأمل نمایند و به یاد آورند که جز رأی محکم و سدید، فکر صائب و بلند، صداقت و امانت از وی ندیدند و در آن هنگام است که دیگر آن حضرت را مجنون نخواهند خواند و پی می‌برند که او تنها بیم رسانی است که قوم خود را از عذاب شدیدی که در پیش رو دارند، هشدار می‌دهد.^۱ چنین درخواستی از پیامبر ﷺ مبنی بر دعوت دشمنان به تفکر به سبب پیامدهای بسزایی است که اندیشه به دنبال دارد یعنی موجب می‌شود که حقانیت نبی اکرم ﷺ بر ایشان آشکار گردد و به تبع آن به وی ایمان آورند و در مسیر سعادت و نجات قرار گیرند.

قرآن در برخی از آیات به نفی تساوی بین عالمان و جاهلان پرداخته است و در همین راستا نیز از عقول آدمیان بهره می‌جوید تا خود به عدم تساوی دو گروه اذعان نمایند:

﴿... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾^۲، زمر (۳۹) ۹

﴿... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ﴾^۳، انعام (۶) ۵۰

﴿... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ...﴾^۴، رعد (۱۳) ۱۶

قرآن در جهت نفی تساوی دودسته، صراحتاً مؤمن عالم را بر مؤمن غیرعالم برتری می‌بخشد:

﴿... يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ...﴾^۵، مجادله (۵۸) ۱۱

۱. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۷ق، ۳۸۸/۱۶.

۲. بگو: «آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟ تنها خردمندانند که پندپذیرند.»

۳. بگو: «آیا نابینا و بینا یکسان است؟ آیا تفکر نمی‌کنید؟»

۴. بگو: «آیا نابینا و بینا یکسانند؟ یا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟»

۵. تا خدا [رتبه] کسانی از شما را که گروهی و کسانی را که دانشمندند [برحسب] درجات بلند گرداند.

آیه فوق دلالت بر این می کند که مؤمنین دو طایفه اند، یکی آنهایی که فقط مؤمنند و دوم آنهایی که هم مؤمنند و هم عالم و رفع درجات در مورد مؤمنین عالم صادق است و بقیه مؤمنان ارتقائشان به چند درجه نیست، بلکه تنها یک درجه است که این امر حکایت از برتری طایفه دوم بر طایفه اول دارد.^۱

لازم به ذکر است که بین علم و اندیشه رابطه تنگاتنگی وجود دارد، امام علی علیه السلام می فرماید: « علم چراغ عقل است. »^۲

انسان برای اندیشیدن نیاز به علم و آگاهی دارد همچنان که کارخانه برای تولید محصول نیازمند مواد خام است.

برتری متفکران و اندیشمندان تا آنجا ادامه می یابد که خداوند در بسیاری از آیات قرآن، بهره مندی از نشانه های الهی در آفاق و انفس را به ایشان منحصر می نماید:

﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾^۳، رعد (۱۳) ۳

﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ... كَذَلِكَ نَفْصَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾^۴،

یونس (۱۰) ۲۴

۱. طباطبایی، ۱۸۸/۱۹.

۲. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، دارالحدیث، بی تا، ۲۰۶۲/۳؛ آمدی، عبدالواحد، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، قم، ناشر دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶ش، ص ۴۳.

۳. اوست کسی که زمین را گستراند و در آن، کوهها و رودها نهاد و از هر گونه میوه ای در آن، جفت جفت قرار دارد. روز را به شب پوشاند قطعاً در این [امور] برای مردمی که تفکر می کنند نشانه هایی وجود دارد.

۴. در حقیقت، مثل زندگی دنیا بسان آبی است که آن را از آسمان فرو ریختیم... این گونه نشانه های خود را برای مردمی که اندیشه می کنند به روشنی بیان می کنیم.